

اولاد

حدیث روز
امام محمد باقر(ع):
بهترین چیزی
را که دوست
دارید در باره شما
بگویند، درباره
مردم گویند.
بحار الانوار
ج ۶۵، ص ۱۵۲

ویژه فرهنگ و معارف رضوی

یکشنبه ۲۲ فروردین ۱۳۹۰

۲۸ شعبان ۱۴۴۲ | ۱۱ آوریل ۲۰۲۱ | سال سی و چهارم | شماره ۹۵۰۰ | ویژه نامه ۲۸

www.qudsonline.ir

در مراسمی با حضور تولیت آستان قدس رضوی

رضازاده، بیرانوند و لکزایی مدال‌های خود را به موزه آستان قدس رضوی تقدیم کردند

۴

بفرمایید پیتزای نذری!

۳

دیدگاه

مدینه الهی ما به ازای اجتماعی ماه الهی است

از ماه خدا تا شهر خدا

حجت الاسلام حیدر همتی، مدیر مؤسسه آموزش عالی حوزوی امام رضا(ع) در یادداشتی در خیرگزاری مهر، ماه رمضان را ماه انسان‌ساز و مقدمه‌ای برای ساخت مدینه الهی دانسته است...

صفحه ۲

عکس رضوی

درباره تاریخ درهای متبرک حرم ثامن الحجج

هیچ دری را نزنم غیر دوست

اشاره می‌کند و ظرافت و زیبایی در را می‌ستاید. امروزه تقریباً تمام درهای قدیمی حرم مطهر با درهای نفیس و گاه طلاکوب جدید، جایگزین شده‌اند. درهای قدیمی به موزه آستان قدس منتقل شده‌اند.

احتمالاً قدیمی‌ترین در حرم که امروزه می‌توانیم آن را ببینیم، در چوبی «دارالسیاده» است که در سال ۷۳۵ق، در عهد ایلخانی و به طور مشخص، سال‌های پایانی حکومت ابوسعید ساخته شده است. خوشبختانه تمام درهای قدیمی حرم مطهر تاریخ ساخت دارند و می‌توان آن‌ها نام واقف و البته سازنده را یافت.

این در قدیمی را شخصی به نام ناصرالدوله سنجانی وقف کرده و هنرمندی به نام استادعلی نجار نیشابوری ساخته است.

در چوبی دارالسیاده دارای نقوش گیاهی و هندسی و در دوره قاجار هم یک بار تعمیر شده است. از دوره تیموری نیز که ساخت‌وساز در حرم رضوی رونق یافت، چند در بسیار نفیس باقی ماند.

مثلاً در چوبی «گره‌چین» که به دستور امیرعبدالحی از نقبا و رؤسای سادات مشهد، در قرن نهم هجری برای مسجد بالاسر ساخته شد در دو طرف آن‌ها کار شده است؛ این درها که معمولاً در داخل رواق‌های قدیمی و روضه منوره نصب شده‌اند، درهایی بسیار سنگین و گرانبه هستند.

نمونه این درها، در دو روی پیش روی مبارک است که آن را ناصرالدین‌شاه وقف کرد و در زمان نیابت محمدحسین‌خان عضدالملک، در سال ۱۲۷۲ق، ساخته و نصب شد. این در امروزه در موزه آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود.

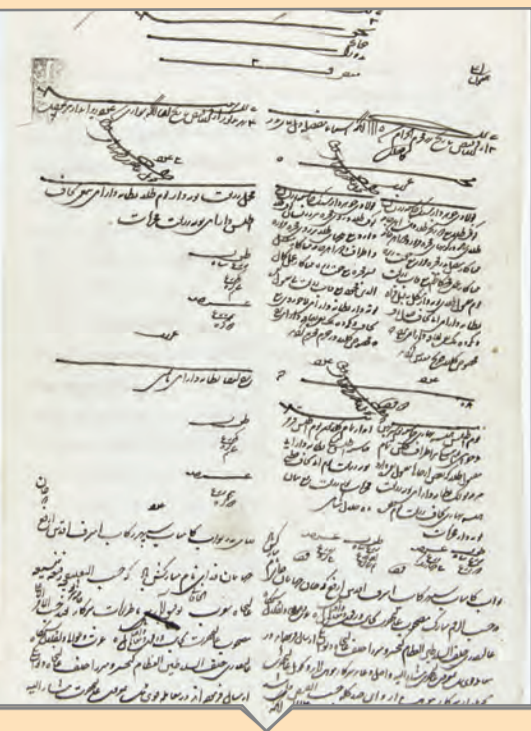
یک نکته مهم

یکی از نکاتی که در بررسی درهای حرم مطهر باید مورد توجه قرار دهید، توجه به چارچوب یا اصطلاحاً «گم» آن‌هاست.

ممکن است بسیاری از این درهای بسیار بزرگ و نفیس در طول تاریخ جابه‌جا شده یا از بین رفته باشند، اما عموماً چارچوب آن‌ها باقی مانده‌است و می‌توان از روی نوشته‌های آن، به نام سازنده و واقف پی برد.

درهای صحن عتیق (انقلاب) از این جمله‌اند؛ شما می‌توانید بر فراز درهای ورودی ایوان نقاره‌خانه و ساعت، ابیاتی را بخوانید که هم به صورت حروف ابجد، سال ساخت را نشان می‌دهد و هم دوره ساخته شدن در را.

مثلاً در شرقی یا همان در ایوان نقاره‌خانه، ساخته دوره شاه صفی صفوی است و می‌توانید با کمی دقت نام او را در نوشته‌های بالای چارچوب در هجوم ازبکان و دیگر غارتگران از میان رفت بیابید. در سمت غربی نیز مربوط به عهد شاه سلیمان صفوی است.

کتکاشی در سیر تحول قبض‌های نذورات
حرم مطهر امام هشتم(ع) از دوره صفویه تاکنون
داستان «رسیدهای نذورات»
در آستان مقدسه رضویه

۴

چطور برای لحظه تحویل سال «معنوی»
یعنی آغاز ماه رمضان آماده شویم؟

۸ توصیه امام هشتم برای روزهای آخرماه شعبان

۲

آن روزها

آنچه باید درباره تاریخ سرداب مطهر رضوی بدانید

محمدرضا انصافی: درباره

گذشته سرداب حرم مطهر که مدفن حضرت امام علی بن موسی‌الرضا(ع) در آن واقع است و به عمق چند متر، زیر ضریح مبارک قرار دارد، اطلاعات تاریخی زیادی در دسترس نیست. برخی معتقدند این مکان، در واقع سرداب همان کاخ خمید بن

قحطیه بوده است که پیکر مطهر امام(ع) در آن دفن شد. اما گزارش‌های پراکنده تاریخی این مسئله را تأیید نمی‌کند. بر اساس مستندات موجود، تا چند سده پیش و دست‌کم تا قبل از ظهور صفویه، مرقد مطهر امام هشتم(ع) برای همه زائرانی که وارد حرم مطهر و بقعه مبارک می‌شدند، قابل مشاهده بود و به دیگر سخن، در تراز زمین قرار داشت و خبری از قرار گرفتن آن در عمق چند متری و سرداب نبود.

فیض قمی در کتاب «بدر فروزان» سعی کرده است با تلفیق برخی گزارش‌ها، سوابقی از گذشته تاریخی سرداب مطهر بدست آورد. براساس نظر او، در گذشته کف حرم مطهر نسبت به سطح زمین‌های اطراف، حدود ۲ متر گوشت‌تر بود. از این رو وقتی کف حرم را به تدریج بالا آوردند، سردابی ایجاد شد که امروزه مشهور است؛ هر چند از نظر تاریخی، به این دیدگاه هم می‌توان به دیده شک نگریست.

سرداب سرداب قبلا از راهرویی بود که در قسمت شمالی مسجد کوچک بالاسر قرار داشت. این راهرو با انحراف مختصری، به سرداب مطهر می‌رسید. در سال ۱۳۱۱ش، همزمان با تعویض صندوق چوبی روی مرقد مطهر با صندوق مرمرین، متوجه آسیب‌هایی شدند که رطوبت به دیواره سرداب وارد کرده است، از این رو ظاهراً برای نخستین بار، کار تعمیر سرداب صورت گرفت.

بعدها هنگام نصب ضریح شریف و شکر در سال ۱۳۳۸ش. چون ضریح حدود نیم متر در زمین قرار می‌گرفت، با ایجاد دیواره به استحکام سرداب پرداختند. این اقدام در سال ۱۳۷۹ش. هنگام نصب پنجمین ضریح مشهور به «سیمین و زرین» تکمیل شد. در این زمان در دیوار سمت راست، در انتهای رواق تازه تأسیس دارالاجابه، پشت پنجره فولادی ایجاد شده، دری تعبیه کردند که از طریق گذر از یک پاکرد و راهرو به طول ۱۴ متر، مزین به آیینه‌کاری و کاشی‌کاری و با عبور از هشت پله، به در کوچک سرداب منتهی می‌شد. سرداب مطهر حدود ۶ متر عرض و ۸ متر طول دارد و ارتفاع آن نیز حدود ۶ متر است.

کف سرداب با سنگ مرمر چهارگوش کوچک مغروش و دیوارها نماسازی و با نور مخفی تزئین شده است. روی مضجع شریف امام رضا(ع)، ضریح فولادی مرصع معروف به «ضریح نگین‌نشان» مربوط به دوره افشاریه که از ویژگی‌های خاص تزئینی و هنری برخوردار است، نصب شده است.

رئیس بنیاد بهره‌وری موقوفات آستان قدس رضوی:

باید حامی و مروج هنر معماری اسلامی باشیم

دکتر «مالک رحمتی» در مراسم تکریم و معارفه معاون فنی و عمرانی بنیاد بهره‌وری موقوفات، یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های این معاونت را گفتن‌سازی در حوزه معماری و شهرسازی برشمرد و گفت: توجه به هنر معماری اسلامی از وظایف معاونت فنی و عمرانی بنیاد بهره‌وری موقوفات در تمامی پروژه‌های عمرانی آستان است.

وی تصریح کرد: اقدام‌های عمرانی آستان قدس رضوی باید نفیس، فاخر و در شأن مجموعه باشد و تلاش کنیم حامی و مروج هنر معماری اسلامی باشیم، در این میان به طور همزمان به سادگی و پرهیز از تجملات و طراحی‌های وارداتی نیز توجه داشت.

کانون توسعه شهر مشهد باید حرم مطهر باشد

به گزارش آستان نیوز، رئیس بنیاد بهره‌وری موقوفات آستان قدس رضوی همچنین بر اهمیت حفظ مرکزیت حرم مطهر امام رضا(ع) در شهر مشهد تأکید کرد و افزود: همان طور که بسیاری از شخصیت‌های مهم فرهنگی و مذهبی کشور بارها تأکید داشته‌اند، ما معتقدیم نگاه راهبردی در توسعه شهر مشهد باید به گونه‌ای باشد که همواره حرم مطهر امام رضا(ع) مرکز و کانون توسعه شهر قرار بگیرد و این نگاه تبدیل به یک گفتمان شود.

رحمتی به جایگاه ارزشمند حرم مطهر امام رضا(ع) در باور مردم ایران اشاره و تصریح کرد: ما مردم ایران هر چه داریم به برکت وجود امام رضا(ع) است، به همین دلیل انتظار و توقع عموم مردم و ارادتمندان به اهل بیت(ع) این است که برنامه‌ریزی‌ها برای توسعه این کلانشهر مذهبی به گونه‌ای باشد که محوریت حرم مطهر رضوی در حاشیه قرار نگیرد.

ضرورت توجه ویژه به بافت پیرامونی حرم مطهر

رحمتی افزود: با توجه به همه این جوانب، انتظار داریم مدیران شهری، استانی و ملی اهمیت این موضوع را در نظر داشته باشند، ما در آستان قدس رضوی و به ویژه معاونت فنی و عمرانی بنیاد بهره‌وری موقوفات نیز تلاش خواهیم کرد به مسئولیت خود در این حوزه عمل کرده و با نظارت کارشناسی، درباره اشکالات و اقدامات متضاد با این گفتمان اعلام هشدار کنیم.

رئیس بنیاد بهره‌وری موقوفات رضوی تصریح کرد: در این میان، بافت پیرامونی حرم مطهر از اولویت اساسی برخوردار است؛ چرا که در دو دهه گذشته مورد غفلت قرار گرفته و باید با بسیج تمامی امکانات و ظرفیت‌های ملی و استانی، این بافت مهم شهر مشهد مطابق با فرهنگ ایرانی و اسلامی و با رویکرد افزایش کیفیت خدمات مورد نیاز زائر و مجاور بازسازی و نوسازی شود.

مأموریت مهم سیانت از موقوفات

رئیس بنیاد بهره‌وری موقوفات آستان قدس رضوی، یکی دیگر از مأموریت‌های مهم در معاونت فنی و عمرانی را سیانت و حفاظت از اراضی موقوفاتی ذکر و خاطرنشان کرد: در راستای انجام این مأموریت، وظیفه داریم رصد و پایش اراضی موقوفاتی را به طور دقیق و متناوب انجام دهیم. رحمتی بر اهمیت جلب مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اجرای پروژه‌های فنی و عمرانی بنیاد بهره‌وری موقوفات نیز تأکید و تصریح کرد: ما در معاونت فنی و عمرانی، هیچ‌گاه به دنبال تصدی‌گری نبوده‌ایم و همواره در اندیشه آن هستیم که بهره‌مندی از ظرفیت مردمی به عنوان یک اصل مهم در دستور کار قرار گیرد.

وی افزود: امسال که سال «تولید؛ پشتیبانی‌ها، مانع‌زدایی‌ها» است حداقل کاری که می‌شود انجام داد تغییر رویکردها و نگرش‌هاست، باید بپذیریم کار مردم با مردم و به دست جوانان این مرز و بوم درست می‌شود و دوران نگاه‌های بسته و تصدی‌گری‌ها تمام شده و باید ظرفیت مردم را باور کنیم. مثلاً برای حل مشکل مسکن، لازم است کار را به مردم بسپاریم و هر جا مردم وارد شوند یقیناً موفق خواهیم شد.

قدردانی از یک دهه تلاش و خدمت

رحمتی در این مراسم، ضمن قدردانی از زحمات مهندس «خلیل اکبری»؛ معاون پیشین فنی و عمرانی بنیاد بهره‌وری موقوفات آستان قدس رضوی که به بازنشستگی نائل آمده است، اظهار کرد: خدمات ارزشمند، مؤثر و بهنگام معاونت فنی و عمرانی و تلاش‌های چندین ساله مهندس اکبری در یک دهه خدمت، به یادگار خواهد ماند.

رحمتی در این مراسم، از انتصاب مهندس اکبری به عنوان مشاور خود در حوزه عمرانی بنیاد بهره‌وری موقوفات آستان قدس رضوی نیز خبر داد.

وی همچنین با اشاره به انتصاب دکتر «مبین رجبی» به عنوان معاون فنی و عمرانی این بنیاد گفت: امیدواریم با این تغییرات، شاهد رشد و توسعه و افزایش بیشتر اقدام‌ها و سرعت در پروژه‌های معاونت فنی و عمرانی باشیم.

در مراسمی با حضور تولیت آستان قدس رضوی

رضازاده، پیرانوند و لکزایی مدال‌های خود را به موزه آستان قدس رضوی تقدیم کردند

عکس: محمد حواد سفیدی - عکس رضوی

وی ضمن اشاره به داستان جوانمردی و از خود گذشتگی پوریای ولی، گفت: اگر پوریای ولی در آن مسابقه پیروز می‌شد، شاید امروز نامی از او باقی نمانده بود، آن روحیه پهلوانی و تواضع بود که پوریای ولی را به اسطوره و قهرمان جاوید و ابدی ملت ایران تبدیل کرد.

شهرت و محبوبیت موجب غرور و غفلت قهرمانان ورزشی نشود

تولیت آستان قدس رضوی با اشاره به محبوبیت و توجه اقشار مختلف مردم به قهرمانان ورزشی، عنوان کرد: ورزشکاران به واسطه قهرمانی‌ها و مدال‌هایی که کسب می‌کنند بسیار مورد توجه اقشار مختلف جامعه هستند که باید مراقب باشند به واسطه این توجه مردم، قدرت، توان و مقام‌های ورزشی که کسب می‌کنند گرفتار غرور نشوند؛ چراکه هر آنچه هست از جانب خداوند بوده و لطف پروردگار است. وی با بیان اینکه قهرمانان کشورمان باید مراقب باشند موفقیت‌ها سبب غفلت از خداوند و شکرگزاری‌اش نشوند، گفت: بسیاری از مردم و جوانان به جهت محبوبیت ورزشکاران تحت تأثیر الگوهای رفتاری ورزشکاران هستند، ورزشکاران می‌توانند از این آبرو، اعتبار و محبوبیت خود برای کمک به مردم و خدمت به جامعه استفاده کنند.

حجت‌الاسلام والمسلمین مروی گفت: ورزشکاران می‌توانند با رفتار اسلامی خود موجب ترویج و تقویت جنبه‌های اخلاقی و معنوی در میان مردم و نسل جوان و ایجاد همدلی و احسان در جامعه برای دست‌گیری از نیازمندان شوند.

مرام پهلوانی و جوانمردی باید در ورزشکاران حفظ شود

تولیت آستان قدس رضوی در بخش دیگری از سخنان خود به تاریخ و فرهنگ پهلوانی در ورزش ایران اشاره و ورزش ایرانیان را در طول تاریخ با روحیه جوانمردی، گذشت و ایثار همراه دانست و گفت: همواره ورزشکاران ایرانی، قهرمانی را در کنار مرام پهلوانی معنا و مفهوم بخشیده‌اند و روحیه پهلوانی، مروت و جوانمردی از ویژگی‌های قهرمانان و پهلوانان ایران زمین بوده است که باید این روحیه در ورزشکاران حفظ شود. وی با اشاره به برخی اسطوره‌ها و پهلوانان تاریخ ورزش کشورمان گفت: آن

آن چیزی که جهان پهلوان تختی را در قلب ملت ایران محبوب و ماندگار کرد بیش از مدال‌ها و قهرمانی‌های ورزشی، مرام پهلوانی، جوانمردی، فتوت و فروتنی این پهلوان بود

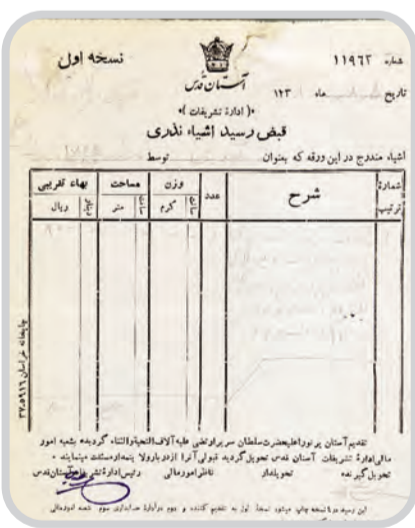
روزه، نماز، اعتکاف، حج، تجارت و غیره میشتی در رابطه با مسابقه و تیراندازی دارد، اظهار کرد: این امر نشان می‌دهد که اسلام نسبت به ورزش و برگزاری مسابقات ورزشی توجه و تشویق دارد.

بسیاری از مردم و جوانان به جهت محبوبیت ورزشکاران تحت تأثیر الگوهای رفتاری ورزشکاران هستند، ورزشکاران می‌توانند از این آبرو، اعتبار و محبوبیت خود برای خدمت به جامعه استفاده کنند

چیزی که جهان پهلوان تختی را در قلب ملت ایران محبوب و ماندگار کرد بیش از مدال‌ها و قهرمانی‌های ورزشی، مرام پهلوانی، جوانمردی، فتوت و فروتنی این پهلوان بود.

کنکاشی در سیر تحول قبض‌های نذورات حرم مطهر امام هشتم(ع) از دوره صفویه تاکنون

داستان «رسیدهای نذورات» در آستان مقدسه رضویه

قدیمی‌ترین سند و رسید به جای مانده مربوط به دوره صفویه است که در آن نذورات حاصل از جمع‌آوری محتویات داخل ضریح مطهر را مشخص کرده‌اند. در این گونه اسناد به طور معمول نذورات ضریح به تفکیک نقدی و نیز اشیا مشخص می‌شده است.

در مورد سایر نذورات نیز صورت تمامی نذورات به صورت تفکیک شده با ذکر اسم افراد و جزئیات دقیق اشیا ثبت می‌شده است و به تأیید مسئول مربوطه مانند ضابط نذورات می‌رسیده است. این شغل که از دوره صفویه و از سال ۱۰۳۶ هجری قمری شکل گرفته وظیفه دریافت و نگهداری نذورات را بر عهده داشته است. در دوره‌های بعد نیز تقریباً همین شیوه ادامه پیدا می‌کند و در این سال‌ها حتی نذورات مربوط به دام به طور دقیق و مشخص نوشته می‌شده است.

این شیوه تا پایان دوره قاجار تداوم داشت تا اینکه در دوره پهلوی قبوض چاپی برای نذورات نقدی و اشیا آماده شد و نذورات به صورت تفکیک شده ثبت می‌شدند.

بر اساس اسناد موجود نذورات اهدایی به حرم مطهر رضوی متعلق به گروه خاصی نبوده بلکه از پایین‌ترین تا مرفه‌ترین طبقات اجتماعی را شامل می‌شده است. برای نمونه از سوی طبقه حاکمه در دوره‌های مختلف به این بارگاه مقدس نذوراتی اهدا شده است که «محرره» یا جای قلمدان که برای نگهداری کلید ضریح مطهر نذر شده از جمله این نذورات است. نکته جالب نقش پررنگ زنان در نذورات اهدایی به حرم رضوی است که در اسناد به آن اشاره شده است.

در واقع اسناد و مدارک موجود، گواه ارادت زائران و مجاوران آن حضرت و اهدای نذورات به بارگاه امام رضا(ع) از همان زمان تا به امروز است.

وجود ۳ هزار سند مرتبط با نذورات

بر اساس این اسناد، نذورات مستقیماً از طرف زائران پرداخت می‌شود و بسته به نوع نذر، گروهی آن را در داخل ضریح می‌انداختند، عده‌ای هم به افراد و یا دفاتر مختلف تاریخی را به همراه دارد که در نوع خود برای شناخت زنان و مردانی که اقدام به نذر کرده‌اند جالب توجه است. از سوی دیگر سیر تاریخی و سازمانی در این زمینه، چگونگی دریافت و حفظ مخصوص این کار مراجعه می‌کنند و با تحویل نذر خود، رسید دریافت می‌کنند. از همان ابتدا در آستان قدس افراد و یا دوابر مشخصی مسئول ثبت و ضبط نذورات بودند که حاصل آن ثبت تعداد بسیار زیادی از صورت و قبض نذورات از دوره صفویه تاکنون است به گونه‌ای که در مرکز اسناد آستان قدس بیش از ۳ هزار سند در این خصوص نگهداری می‌شود.

قدیمی‌ترین سند مربوط به ۴۳۰ سال پیش است

در یک بررسی کلی در خصوص اسناد نذورات مشخص می‌شود،

سابقه دیرینه نذر در آستان مبارک

نذورات از جمله مصادیق امور خیری هستند که افراد جامعه با توجه به اعتقادات خود، نسبت به بقاع متبرکه انجام می‌دهند. در واقع مردم با اهدای نذر، نیازهایی مختلف مادی و معنوی خود را تأمین می‌کنند و بدین خاطر از تنوع و گوناگونی بسیاری برخوردار است. به نظر می‌رسد اهدای نذورات به حرم مطهر رضوی از دیرباز رایج بوده ولی به دلیل نبود اسنادی از پیش از دوره صفوی، نمی‌توان در خصوص آن‌ها بررسی دقیقی انجام داد. با شکل‌گیری تشکیلات اداری آستان قدس رضوی از دوره صفوی و تلاش‌های صورت گرفته از همان زمان در خصوص نگهداری هر نوع سندی که مرتبط با حرم مطهر رضوی است و با توجه به قداست آن، اسناد بسیاری باقی مانده که بخشی مربوط به نذورات است.

نشان می‌دهد که نذر همچون وقف سابقه دیرینه‌ای در این آستان ملکوتی دارد.

به همین بهانه، سری به مرکز اسناد آستان قدس رضوی زدم و به دنبال تاریخچه این رسیدهای نذوراتی گشتم. بهترین کار این بود که نزد مسئول بخش ارزشیابی اسناد در مرکز اسناد آستان قدس رضوی بروم و از او که با این گونه مطالب و مقولات آشنایی بیشتری دارد، به گفت‌وگو بنشینم. مسئول این بخش حرف‌های زیادی برایمان داشت.

آنچه در ادامه می‌خوانید برش‌هایی از سخنان «زهرا فاطمی مقدم» مسئول بخش ارزشیابی اسناد در مرکز اسناد آستان قدس رضوی است که سیر تحول قبض‌های نذورات حرم مطهر رضوی از دوره صفویه تاکنون را برایمان بیان کرده است. وی دانشجوی دوره دکتری تاریخ ایران اسلامی است.